

z kapitalistických armád

VÁLEČNĚ EKONOMICKÉ PŘÍPRAVY USA

Problematika válečně ekonomických příprav nabyla dnes na mimofádně aktuálnosti. V zemích Severoatlantického paktu se v současné době prosadily síly, které podněcují zvyšování napětí mezi socialistickými a kapitalistickými státy. Koncepce a konkrétní řešení opatření v této oblasti vychází z pokynů vojenskostrategického myšlení USA. Toto výsadní postavení při určování opatření v oblasti válečně ekonomických příprav zemí NATO je dáno jejich bezkonkurenčním ekonomickým potenciálem mezi kapitalistickými zeměmi.

Dnes převládající koncepce zdůrazňuje nezbytnost řešení ekonomického zabezpečování války, a to jak v období příprav k jejímu vedení, tak i po uskutečněním jaderném úderu. Aby ekonomika mohla dostát požadavkům na ni kladeným, je věnována velká pozornost vytváření zásob strategických materiálů a surovin. Tyto zásoby se používají i v době míru pro zabezpečení zbrojní výroby. Tato koncepce ovšem nezapomíná a nevylučuje ze středu své pozornosti i dlouhodobou válku, o čemž svědčí hospodářskomobilizační plány. Přijímají se opatření ke zvýšení mobility a pružnosti ekonomiky a zabezpečuje se převod těch odvětví výroby, která mohou zabezpečit produkci pro agresi v případě ozbrojeného konfliktu.

Válečně ekonomickým přípravám pro zdlouhavou válku se dostalo oficiální pozornosti ve zprávě o vojenské situaci USA v roce 1978. Zpráva vytváří představu o požadavcích na průmyslovou mobilizaci. Podle ní je zapotřebí zpracovat souhrnný odhad celkové schopnosti americké průmyslové základny a její svázanost s celkovou ekonomikou vyžaduje, aby jakýkoli racionální odhad zahrnoval:

- současnou schopnost zabezpečit mobilizaci,
- požadavky na vytvoření zásob, vývoz surovin, finálních výrobků a válečného materiálu,
- doby náběhu zbrojní výroby,
- doporučení metod pro zlepšení reakční schopnosti průmyslu,
- požadavky na pracovní síly.

Charakteristické je, že v sedmdesátých letech ve struktuře válečně ekonomických příprav kapitalistických států zaujímá nej-

důležitější místo systém vytváření zásob strategických materiálů, polotovarů a surovin, včetně kritických komponentů pro zbrojní výrobu (takové složky materiálů, kterých je přechodný nedostatek).

Nová naléhavost vytváření dostatečných strategických zásob USA je především spojována se surovinovou a energetickou krizí kapitalistického světa v letech 1973 až 1975 a dynamickým rozvojem zbrojní výroby v letech 1978–1981.

Krise ukázala, že i nemalé zásoby surovin ve Spojených státech amerických se mohou v podmínkách vojenského napětí a ozbrojeného konfliktu ukázat jako nedostatečné v důsledku velké závislosti na dovozu. K tomu přistupuje nutně i nová technologie zbrojní výroby, která vyžaduje nové druhy materiálů a surovin. V důsledku velké závislosti na surovinách, které bylo nutné dovážet, přistoupilo se ve Spojených státech amerických k omezení těžby vlastních surovin s cílem vytvořit určité nástupiště pro geostrategické plány v dalším období z vlastních zdrojů. Bylo rozhodnuto omezit těžbu vlastních zdrojů, kterých se do první poloviny sedmdesátých let používalo k odstranění úzkých profilů v bilanci energetických a jiných materiálů a surovin; označované jako strategické a kriticky nedostatečné. Nejrozsáhlejší je forma příplatku při omezené exploataci vnitřních zdrojů strategických surovin a nahrazení omezené produkce dovozem. V roce 1978 rozhodl „Úřad pro plánování mimořádných opatření“ vyplácet příplatek ve výši 5 dolarů dovozním společnostem k dovezenému barelu ropy nad množství roku 1977. Přes toto opatření a některá další jsou Spojené státy stále více závislé na dovozu surovin. V **tabulce 1** je přehled dovozu základních surovin do USA.

Značná část surovin jde na potřeby vojenského průmyslu — je to asi 40 % titanu, více než 30 % germania, stejné množství thoria, 20 % kobaltu apod.

Program vytváření zásob surovin není nový, ale má historické kořeny již v poválečné době. Vytváření zásob strategických surovin bylo zahájeno v roce 1946 podle „Zákona o vytváření zásob strategických a deficitních materiálů“. Na jeho základě byl vypracován seznam strategických materiálů o 52 položkách. V tomto seznamu byly takové suroviny, které se netěžily na území USA anebo na vnitřním trhu byly dražší než na zahraničním. Zásoby byly vytvořeny na vedení pětileté války konvenčními zbraněmi. V roce 1958 byly již zásoby vedeny pro trvání tříleté války a jejich hodnota se snížila o 40 %.

V roce 1973 nejen v souvislosti se začínající surovinovou krizí, ale hlavně ve spojitosti s vnitřními ekonomickými problémy (a to 1970 — 2,9 mld. dolarů, 1971 — 23,0, 1972 — 23,4, 1973 — 14,0) byly sníženy na jeden rok. V roce 1976 bylo rozhodnuto zvýšit zásoby mobilizačních a strategických surovin a materiálů na tři roky.

V současné době, na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let, do strategických zásob patří 93 druhů surovin, z toho je 80 minerálů a 13 zemědělských produktů. Z celkového počtu položek se 68 plně nebo částečně importuje. Celková výše zásob v hodnotovém vyjádření byla v sedmdesátých letech podle některých pramenů 6 až 9 miliard dolarů nebo 8,1 miliardy dolarů. Různá výše těchto zásob je pravděpodobně dána rozdílným posuzováním zásob. Zpravidla se uvádějí tzv. „čisté zásoby“, to jsou suroviny bez provozních nákladů na jejich obměnu. Vytváření zásob v osmdesátých letech je bezkonkurenční oproti minulému období a uvádí se, že zásoby činí 15 miliard dolarů.

Strategické zásoby řídí a spravuje Federální agentura pro řízení nouzových potřeb (The Federal Emergency Management — FEMA) a Správa všeobecných služeb (General Services Administration — GSA). FEMA dohlíží na vedení rezervních zásob a GSA nakupuje, prodává a skladuje zásoby. Připočteme-li k hodnotě roční provozní náklady, můžeme dojít k rozdílným údajům. V roce 1978 bylo rozhodnuto uvolnit na doplnění zásob starategických materiálů a surovin 8 miliard dolarů a dalších 30 miliard na výstavbu nových skladovacích kapacit a zkvalitnění a racionalizaci provozu.

V sedmdesátých letech došlo k redukci seznamu strategických materiálů. Na počátku sedmdesátých let bylo těchto položek 115 (1971), poté 98 (1975) a nyní 93 (1981). Celkové množství surovin činí 36,6 miliónu tun.

V **tabulce 2** je přehled o vývoji stavu zásob v šedesátých a sedmdesátých letech. Z tabulky vyplývá, kterých kovů a materiálů se dotýkají největší změny.

Neustále se měnící výše zásob vyvolává dodatečné náklady na jejich likvidaci i jejich obnovu. Např. při dílčím prodeji 31 druhů strategických zásob surovin za období od roku 1950 do roku 1959 činily ztráty při prodeji 72 miliónů dolarů a výdaje na uskladnění byly ve výši 55 miliónů. Při tehdejší hodnotě zásob 2,1 miliardy dolarů činila celková ztráta jen u těchto 31 druhů strategických surovin 127 miliónů dolarů. Dodatečné náklady na vytvoře-

Tabulka 1

Surovina		Procento dovozu					Hlavní zahraniční zdroje
		0%	25%	50%	75%	100%	
Kolumbium	100						Brazílie, Thajsko
Slída	100						Indie, Brazílie
(v listech)							
Stroncium	100						Mexiko, Španělsko
Mangan	99						Brazílie, Gabun
Kobalt	98						Zaire, Belgie
Tantal	95						Thajsko, Kanada
Chróom	91						J. Afrika, SSSR
Azbest	86						Kanada, J. Afrika
Hliník	85						Jamajka, Surinam
Vismut	80						Peru, Japonsko
Platina	80						J. Afrika, V. Británie
Titan	78						Austrálie, Indie
Cín	75						Malajsie, Bolívie
Rtuť	73						Kanada, Alžír
Nikl	71						Kanada, Norsko
Zinek	64						Kanada, Mexiko
Telur	59						Peru, Kanada
Selen	58						Kanada, Japonsko
Antimon	56						J. Afrika, ČLR
Wolfram	54						Kanada, Bolívie
Kadmium	50						Mexiko, Kanada
Draslík	49						Kanada
Zlato	45						Kanada, Švýcarsko

Tabulka 2

	1960	1976	Rozdíl
Bauxit [tisíce tun]	1 728	9 001	+ 7 273
Kobalt [tisíce tun]	480	18 500	+ 18 020
Manganová ruda [tisíce tun]	940,8	3 363	+ 2 422,2
Olovo [tisíce tun]	160	545,4	+ 385,4
Chromová ruda [tisíce tun]	873,8	1 757	+ 883,2
Platina [tuny]	1,3	14,1	+ 12,8
Tantal [tuny]	2,8	25,3	+ 22,5
Iridium [kilogramy]	30,5	528,5	+ 498,0

ní strategických zásob ve výši potřeby tří let v sedmdesátých letech jsou asi 8,5 miliardy dolarů.

Strategické zásoby zemědělských produktů představují asi 30 % roční spotřeby.

Další neméně významnou složkou válečně ekonomických příprav je i materiální zabezpečení zbrojní výroby zásobami. Hodnota strategických surovin na celkových zásobách klesá. V šedesátých letech oproti

padesátým letům klesly o 23 %. Rostou hodnotově operační zásoby a jsou v současné době asi rovny 46 % ceny výzbroje a výstroje u vojsk.

Doposud jsme posuzovali zásoby z hlediska globálního pojetí. Podíváme-li se blíže na problematiku zásob ve zbrojní výrobě, vidíme, že roste zásoba polotovárů, hotových výrobků a kritických komponentů. V tabulce 3 je vývoj množství uložených

Tabulka 3

	1975	1977	1979
Hliníkový koncentrát	12-16	18-26	68-73
Ložiska	16-20	20-26	46-55
Odlitky z litiny, velké	30-32	38-40	46-62
Kobalt, tyče	12-18	24-30	44-50
Elektrické spojovací komponenty	16-24	20-28	47
Spojky, výkovky velké hliníkové, ocelové	48-50	34-40	78-89
Titan	50-55	40-46	99-105
Hydraulické komponenty	36-38	32-34	80-84
Titanové desky a tabule	12-18	14-20	76-77

výrobků. Délka uložení je uvedena v týdnech předpokládaného použití ve zbrojní výrobě.

Růst strategických zásob slouží k zabezpečování požadavků zbrojní výroby již v době míru. Např. v listopadu roku 1979 bývalý americký prezident Carter uvolnil 907 tun vysoce kvalitního chryzotilového azbestu na výrobu řízených střel.

Strategické zásoby nepředstavují pouze zásoby surovin a polotovarů. Jsou to také hotové výrobky, které jsou skladovány v podobě průmyslového rezervního fondu. Jeho hodnota v roce 1972 činila 8900 milionů dolarů a v následujících letech se zvýšila na 9550 milionů dolarů. Ke konci sedmdesátých let s cílem zabezpečit rozvoj zbrojní výroby v případě agrese bylo připraveno americkým zbrojním podnikům a těm podnikům, které by v době válečného konfliktu zabezpečovaly zbrojní výrobu, 35 000 kompletů s nástroji pro mobilizované průmyslové kapacity. Větší část byla přidělena leteckému a lodnímu průmyslu. Tento rezervní fond sehrál velmi důležitou roli při zvyšování zbrojní výroby v roce 1977 a v následujících letech. Není možné opomenout ani tu skutečnost, že maximální nasazení vojenské techniky povede k velkým ztrátám a poruchám vojenské techniky. Aby se některé výrobně náročné náhradní díly nemusely vyrábět, předpokládá se i využití vyřazených vojenských letadel i ostatní vojenské techniky. Tyto sklady jsou ve státě Arizona, Kalifornie a Connecticut.

Od roku 1979 se na vytváření zásob podílí „Federální agentura pro řízení nouzových potřeb“. Dále se využívá co nejvíce organických aparátů ministerstev. Ministerstvo vnitra je obecně zodpovědné za doly, výroby koncentrátů (polotovarů kovů ve 100% podobě nebo práškové substance) a rafinérie, a co je podstatné, za

materiály v nich zpracované. Ministerstvo zemědělství je zodpovědné za zdroje potravin a námořní sklady. Ministerstvo obchodu je zodpovědné za zařízení a materiály, které dále pokračují v procesu zpracování. Na základě rozhodnutí amerického kongresu bylo pro tyto výkonné orgány uvolněno z hlediska obhospodařování strategických materiálů 186 milionů dolarů v roce 1977, což pravděpodobně souviselo s pracemi na zvyšování strategických zásob na tři léta.

Zásoby strategických materiálů se především přidělují závodům, na které se vztahuje klauzule národní bezpečnosti. Ta dovoluje ministerstvu obrany jejich převedení na válečnou výrobu na dobu, která nepřevyšuje 120 dní. Dále se materiál dodává do takových závodů a zařízení, které v době míru neplní válečnou ani mírovou výrobu. Výrobní zařízení je udržováno v pohotovosti pro případ zahájení výroby v co nejkratším čase. Průměrné roční náklady na údržbu jsou nízké a zpravidla nižší než 1 % pořizovací ceny nového výrobního zařízení.

Možnost raketových jaderných úderů si vynucuje úschovu důležitých zásob a rezerv v takových oblastech, které ochraňují tyto zásoby v maximální možné míře. Byly např. vybudovány podzemní nádrže, jejichž schopnost je pojmut 7 milionů m³ rop. Zásoby jsou rozmístěny na 220 různých místech USA.

Změny v zásobách strategických surovin je možné v dalším období očekávat. Ukazuje se, že např. prognózy o kovech budoucnosti — hliník, hořčík, titan, berylium — a tomu i odpovídající růst strategických zásob se úplně nepotvrdily. Současnost ukázala, že opodstatněné prognózy byly jen u hliníku, ale o výhledu do budoucnosti je možné říci, že zásoby porostou hodnotově v důsledku zařazování

ušlechtilých materiálů a dále i absolutně s dynamikou rozvoje zbrojní výroby a válečně ekonomickými přípravami.

Významným prvkem při vytváření zásob bude v USA i ta skutečnost, že dochází v celosvětovém měřítku ke krizi v zásobení světového trhu určitými komoditami, což je dáno jednak umělými zásahy (mórátoria na export tzv. strategických surovin), jednak faktory přirozenými (vyčerpání hlavních zdrojů daných kovů v přírodě). Vytváření strategických zásob je stále v této imperialistické zemi více závislé na dovozu. Např. závislost na importu se zvýšila v průběhu let 1950—1977 u hliníku z 55 % na 91 %, u zlata z 25 % na 60 %, u platiny a platinových kovů (iridium, rhodium aj.) ze 74 % na 92 %, u železných rud z 11 % na 33 % atd.

Nedostatek surovin povede k:

— tendenci růstu zásob kritických kom-

ponentů pro zbrojní výrobu jako prostředku zabezpečení imperialistické agrese,

— intenzivnějšímu vědeckotechnickému pokroku a hledání nových materiálů.

Celé poválečné období je charakterizováno ve Spojených státech amerických změnami ve vytváření strategických zásob. Sedmdesátá léta potvrzují válečnický kurs představitelů USA. Rostou zásoby strategických materiálů, zvětšil se průmyslový fond a rostou zásoby ve zbrojní výrobě v podobě polotovarů a hotových výrobků. Aby se naplnily jednotlivé oblasti při zabezpečení surovinami, vede to představitelů vojenskoprůmyslového komplexu ke snaze použít vojenských prostředků k zabezpečení výše uvedených oblastí. Projevem ve vojenské oblasti je pak vytváření sil rychlého nasazení s cílem především zabezpečit zdroje surovin, které ohrožují válečnickou politiku USA.